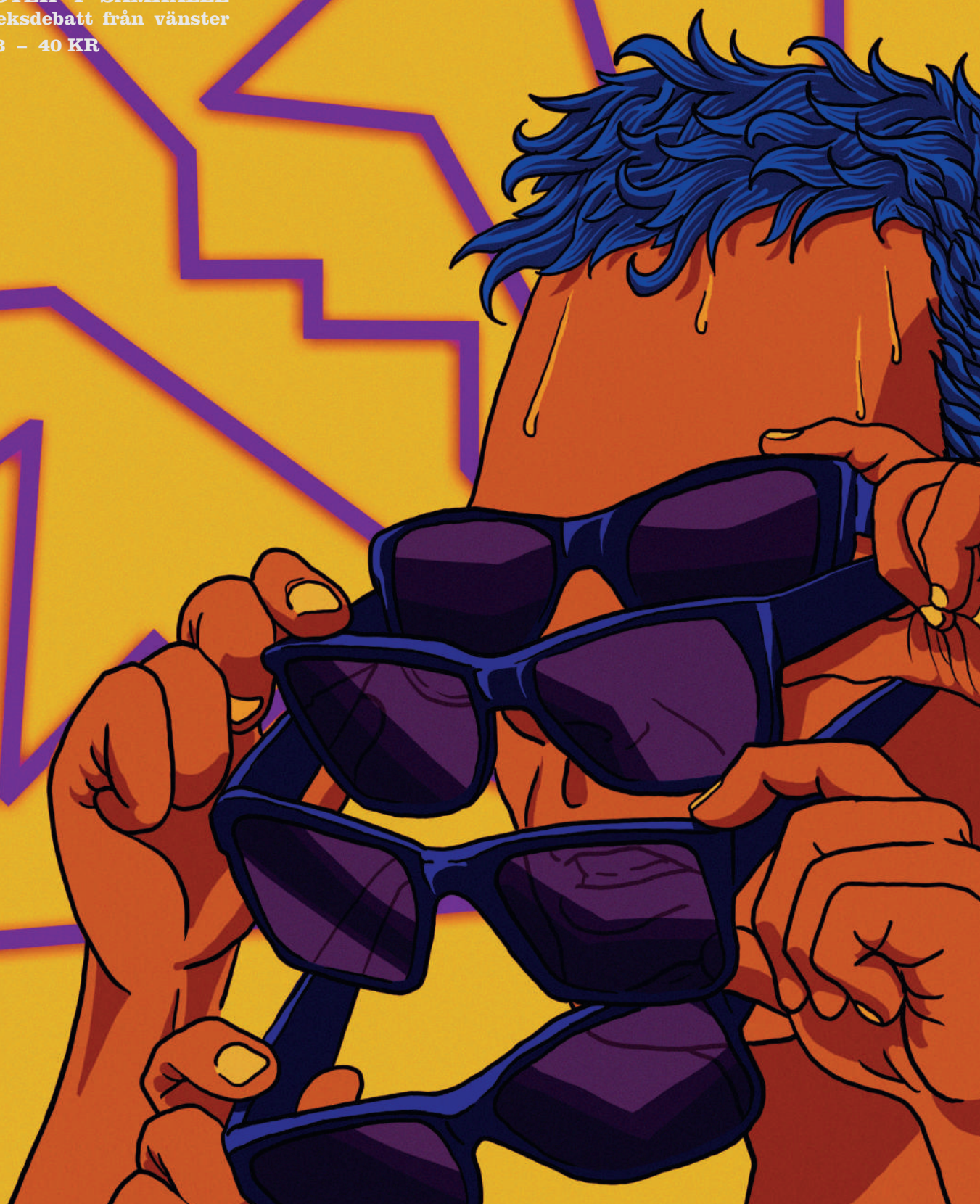

bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Biblioteksdebatt från vänster

#1 2023 - 40 KR

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-DelaLika 4.0 Internationell (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>) – om inget annat avtalats.

BESÖK OSS PÅ WEBBEN
Hemsida: <http://foreningenbis.com>
Twitter: @foreningenbis
Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

KONTAKT
tidskriftenbis@gmail.com

MEDLEMSKAP OCH
PRENUMERATION
Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

- Ordinarie medlemskap: 250 kr
- Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr
- Stödmedlemskap: 500 kr
- Endast prenumeration: 160 kr
- Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr

Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

TRYCK
Ale Tryckteam AB

ISSN
0345-1135

ANSVARIG UTGIVARE
Martin Persson

REDAKTIONSGRUPP
Emma Karlsson, Lena Lundgren,
Martin Persson, Karin Råghall
och Lovisa Sagnell

OMSLAG
Tobias Johansson

GRAFISK FORM
Linus Mannervik

2023 #1

Tema: Barnrätt på biblioteken

- 6. Panel: Barnrätt på biblioteken
- 9. Framgångsrikt barnrättsarbete i Västernorrland
- 12. Resurskartläggning banar väg för barnrätt
- 14. ”Skapa bättre verksamhet för unga går inte att göra på en höft”
- 18. Himmel över Oslo – ett besök på Deichman Bjørvika
- 22. Den vuxna och barnet
- 24. Röda Lina
- 26. Vi måste bli bättre på att lyfta feel bad-litteraturen
- 28. Recensioner

Samtidigt som världuset anländer fortsätter partierna bakom Tidöavtalet att driva en politik för ökad rasism, klassklyftor och repression. I auktoritär anda försöker sverigedemokrater gång på gång att strypa den fria kulturen och konsten. Klimatkrisen djupnar och Nato-medlemskapet tycks vara viktigare än alla mänskliga rättigheter i världen, i synnerhet kurdernas. Mitt i allt rapporterar medier om hur skolornas matbespisningar får laga mer mat när allt fler barn kommer hungriga till skolan. Det är svårt att känna den där sprittande vårglädjen.

Redaktionen tyckte därför att det var hög tid att fråga: hur påverkas bibliotekens arbete med barns rättigheter i nuvarande politiska läge? Biblioteken verkar ju inte i ett vakuum. Vi märker hur samhället mår. Hur mår barnen? Och hur går det för biblioteken att sätta barnrätt i centrum av verksamheten?

Vi frågade en engagerad panel, som vittnar om att barnrätt är något biblioteken behöver fördjupa sig i. Vidare bad vi några pensionerade bibliotekarier ta på sig barnrättsglasögonen vid ett besök på Oslos nya huvudbibliotek. Vi lyfter också fram exempel på svenska bibliotek som fått möjlighet att fokusera särskilt på barn och unga. Vad händer när bibliotek för en gångs skull får de där resurserna vi behöver för att göra ett bra jobb? Mycket, visar det sig!

Varmt välkomna till ett nytt nummer av *bis*!

Redaktionen

MEDVERKANDE DETTA NUMMER

Bengt Berg. Poet och förläggare för Heidruns förlag.

Tommy Bildström är bibliotekschef i Nordmaling samt författare och debattör. Han har enligt egen utsago ett eget rymdskepp och superkrafter.

Carin Collén är bibliotekskonsulent på Regionbibliotek Västernorrland med ansvar för demokratifrågor som barnrätt, hbtqi och nationella minoriteter.

Suzanne Edblom är pedagog på enheten för lärande och upplevelser på Malmö museer.

Solveig Hedenström, Ulla Hjorton, Agneta Månsson och Marie-Louise Riton är före detta bibliotekarier med erfarenhet av barnverksamhet och biblioteksledning och med ett fortsatt intresse för biblioteksverksamhet och utformning av biblioteksmiljöer.

Tobias Johansson är bibliotekarie och biblioteksbuschaufför i Umeå, vars bildalster kan beskådas på Instagram, @pysslartobbe.

Emma Karlsson är barnbibliotekarie på folkbibliotek i Lund.

Lena Lundgren. Bibliotekarie och tidigare utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm.

Ulrica Nuottaniemi jobbar på ett filialbibliotek i Umeå kommun som programansvarig bibliotekarie för vuxna och för barn. Har lärt allt jag kan om att vara en samhällsvarelse genom mina tre barn. Har samiskt och tornedalskt påbrå, kan inte tala men förstår lite nordsamiska och meänkieli och tycker för övrigt att alla som blivit berövade sitt modersmål borde få friår med lön från staten för att få lära sig det igen.

Athanasios Patsias är enhetschef för Biblioteken i Öster, Biblioteken i Malmö.

Karin Råghall jobbar på folkbibliotek i Umeå och är med i lite för många studiecirkel på fritiden.

Sofie Samuelsson är bibliotekarie och arbetar inom regional biblioteksverksamhet. Bor i Stockholm.

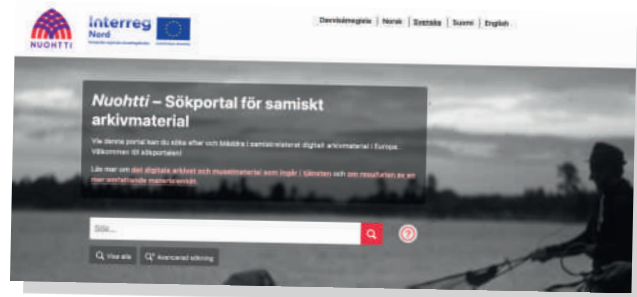
Omfattande hot och hat mot bibliotekarier

Förekomsten av politiskt motiverade trakasserier, hat och hot mot fackförbundet DIK:s offentligt anställda medlemmar – däribland bibliotekarier – är omfattande, enligt en ny rapport från DIK. Var femte bibliotekarie har blivit utsatt för hat på jobbet. Vanligast är rasism, hbtq-hat och sexism.

– Samhället har hårdnat. Hat, hot och trakasserier har blivit vardag för många av DIK:s offentligt anställda medlemmar. De arbetar i verksamheter som är det öppna demokratiska samhällets kärna – i museer, på bibliotek, med kommunikation och i arkiv. Angrepp mot dem är ett sätt att tysta och styra vad och vem som får finnas i det offentliga rummet, säger DIK:s förbundsordförande Anna Troberg i ett pressmeddelande.

Rapporten heter *”Hakkors utanför museet”* – DIK-medlemmar om hat och hot på jobbet och publicerades den 1 mars 2023.

Källa: DIK

Samiskt kulturarv tillgängliggörs i ny arkivtjänst

I februari öppnade sökportalen Nuohtti, som samlar arkivmaterial från Sápmi. De 30 000 digitala dokumenten och fotografierna kommer från 32 arkiv, museer och bibliotek i hela Europa. Portalen ska bidra till att ge urfolket samerna rätten till information om sig själva och ”representerar en ny metod för att främja dekolonisering och digital repatriering av det samiska kulturarvet”, skriver Riksarkivet i ett pressmeddelande.

Exempel på innehåll är samemissionärers dagböcker, fotografier, Lappfogdeprotokoll och etnologiska rapporter. Tjänsten är öppen för alla med intresse för samisk kultur och historia. Ansvariga för arkivportalen är Riksarkiven i Sverige, Norge och Finland samt de samiska arkiven i Finland och Norge.

Källa: Riksarkivet

Romskt resursbibliotek inrättas i Malmö

Sedan tidigare finns resursbibliotek för fyra av Sveriges fem nationella minoritetsspråk, finska, jiddisch, meänkieli och samiska. Nu ger Kungliga biblioteket (KB) i uppdrag åt Biblioteken i Malmö att inrätta ett resursbibliotek även för det femte minoritetsspråket, romska/romani chib.

Bagir Kwiek, samordnare på Biblioteken i Malmö, sammanfattar i nyhetsflödet på KB:s webbplats betydelsen av det romska resursbiblioteket så här:

– Ett romskt resursbibliotek i Malmö betyder att vi kan ta tillvara och sprida den stora kunskap om romsk litteratur, romska dialekter och romsk kultur som stadens – och landets – romska medborgare har.

Källa: malm.se

Insamlingskampanj till barnbiblioteken i Ukraina

Bland alla byggnader och institutioner som har förstörts i Ukraina det senaste året finns barnbibliotek. Barn och unga drabbas särskilt hårt i kriget och behöver få tröst, hopp, framtidstro och drömmar. IBBY Sverige (The International Board on Books for Young People) har tagit initiativ till en insamlingskampanj för barnbibliotek och barnböcker i Ukraina. Alla insamlade medel går oavkortat till IBBY Ukraina och till projektet "Ett barnbibliotek i resväskor – för barn på flykt i Ukraina". Projektet drivs av Yulia Vasilenko, tidigare ansvarig för barnbiblioteket i Mariupol, vilket nu ligger i ruiner.

Kampanjen kommer att uppmärksammas på Internationella barnboksdagen den 2 april, på LitteraLund i slutet av april, på sociala medier och i flera andra sammanhang. IBBY kommer att sända de insamlade medlen till Ukraina efterhand och förmedla information om hur de används. Insamlingen avslutas i samband med bokmässan i september. Alla initiativ och bidrag välkomnas!

IBBY Sverige har skaffat ett särskilt swishnummer för insamlingen till Ukraina: 123 058 84 42. På deras hemsida finns en poster för nedladdning och där ska IBBY också samla information om situationen för barnbibliotek och barnlitteratur i Ukraina. Läs mer på ibby.se/ukraina. Den som vill engagera sig i projektet kan kontakta margaretha@ibby.se.

IBBY Sverige arbetar för att barnböcker ska bygga broar mellan människor och barn över hela världen, för att sprida känedom om svensk barnlitteratur utomlands och introducera utländsk barnlitteratur i Sverige. Bakom insamlingskampanjen i Sverige står även BULT (Sveriges Författarförbunds Barn- och ungdomslitterära sektion), Svensk Biblioteksforening, Svenska Barnboksakademien, Svenska förläggareföreningen och Svenska Tecknare.

Laurie Halse Anderson får Almapriset 2023

Astrid Lindgren Memorial Award tilldelas år 2023 den amerikanska författaren Laurie Halse Anderson. Författaren är mest berömd för sina ungdomsböcker och den svärta och de svårigheter som hon där velat skildra. Juryns motivering lyder:

"I sina täta ungdomsromaner ger Laurie Halse Anderson röst åt sökandet efter mening, identitet och sanning, både i samtiden och i historien. Det är en mörkt glimmande realism som levandegör betydelsen av tiden och minnet för den unga människans liv. Smärta och ångest, längtan och kärlek, klass

och kön utforskas med stilistisk skärpa och saklig humor. Med varsam intensitet manar Laurie Halse Anderson fram tillstånd, stämningar och känslor och väjer aldrig för det allra svåraste."

Två av hennes böcker finns sedan tidigare utgivna på svenska, *Säg något* (2001) och *Skärvor av minnen* (2015).

Källa: En mörkt glimmande realism, Astrid Lindgren Memorial Award, <https://alma.se/pris-tagare/laurie-halse-anderson/>. Hämtat: 7 mars 2023.

Foto: Randy Fontanilla

ETT BIBLIOTEK I EN RESVÄSKA

Ukrainska barnbibliotek är i ruiner

Stöd arbetet för återuppbyggnad av barnbiblioteken i Ukraina!
Ge barnen hopp – ge dem böcker!

Alla pengar går oavkortat till IBBY Ukraina.
Följ vårt arbete på ibby.se/ukraina

ibby.se/ukraina

Swish
1230588442

Hur ser arbetet med barnrätt ut på biblioteken efter valet? *bis* frågade fyra biblioteksanställda hur de har upplevt att det politiska klimatet sedan valresultatet 2022 har påverkat deras arbete.

Athanasios Patsias & Suzanne Edlom

Malmö stad, kulturförvaltningen

Athanasios Patsias. Foto: Erik Leo

Hur påverkas bibliotekets arbete med barns rättigheter av det nuvarande politiska läget?

I en värld där krig finns både nära och långt borta är det viktigare än någonsin att stå upp för mänskliga rättigheter, att stå upp för människors lika värde – för inkludering, delaktighet och likvärdighet. UNHCR rapporterar om att fler människor än någonsin befinner sig på flykt, och miljontals av dessa är barn och unga.

Som tjänstepersoner i kommunal verksamhet har vi ett ansvar att i varje möte, med varje barn – oavsett bakgrund och härkomst, låta detta rättighetstänk styra – låta varje barn agera som subjekt och som egen rättighetsbärare. Det är ett ansvar som tydligt beskrivs i barnrättslagen – vi ska möjliggöra för barnet att utöva sina mänskliga rättigheter.

För oss som är kulturbärare vid olika kulturinstitutioner är det nu hög tid för att med mod och kraft agera likt aktiva samhällsaktörer. I Malmö har vi en kulturell allemansrätt som innebär att alla barn och unga – såväl under skoltid som på sin fritid – ska ha goda och likvärdiga möjligheter att påverka, ta del av och själva skapa kulturupplevelser. Vi värnar om att varje barn har sin berättelse och sitt språk samt sin rätt att i en demokrati uttrycka sig och utvecklas med kulturen som redskap.

”Vi ser det hända varje dag – en växande människokärlek.”

Våra politiker säger sig vilja ”få ordning på integrationen” genom att minska invandringen och med hjälp av nya reformer driva igenom ett paradigmskifte inom svensk migrationspolitik. En av dessa reformer innebär att vi på biblioteken föreslås införa en så kallad ”anmälningssplikt av papperslösa”.

Om man tittar närmare på bibliotekslagen står det snabbt klart att denna anmälningssplikt går stick i stäv med folkbibliotekens största syfte – nämligen det att vara öppet och tillgängligt för alla.

Ett barn eller en ungdom är inte papperslös – utan ett barn eller en ungdom i en papperslös situation. Kulturen anger inte barn och unga – kulturen står upp för barn och ungas rätt till kultur, till liv och utveckling, rätt att inte diskrimineras och rätt att uttrycka sig.

I detta politiska läge, där vi antas anmäla våra medmänniskor och man öppet provoceras av färgstarka sagoläsare, då händer det något på våra bibliotek och på våra kulturinstitutioner. Vi ser det hända mitt framför oss – det växer fram en ännu starkare människokärlek, en ännu starkare sympati för det som kan upplevas som främmande och ett ännu starkare omfamnade av humanitära värden. Det mänskliga, och det välkomnande.

Ulrica Nuottaniemi

Bibliotekarie och programansvarig på Holmsunds bibliotek.

Hur påverkas bibliotekets arbete med barns rättigheter av det nuvarande politiska läget?

När jag tänker på den här frågan, måste jag övertyga mig själv om att sitta still i båten och inte låta mig drivas iväg känslomässigt. Jag var ganska förvånad över hur rösterna fördelades bland de yngre valdeltagarna i riksdagsvalet i höstas – det var inte helt muntert. Resultatet från ungdomsbarometern var också en finger-visare, där till exempel en stor del unga män tyckte att feminismen hade gått för långt, och jag reflekterade kring att vi på biblioteken behöver försöka tilltala barn och unga som ett vi. I stället för att fråga ”vad vill du?” kan vi fråga ”vad tror du barn och unga vill?”. Vi behöver också bli bättre på att se till barn och unga i just vårt lokala sammanhang.

Jag tycker inte att biblioteken ska hoppa på varenda trend i ett desperat försök att nå unga. Många lyfter ju BookTok men vi behöver vara medvetna om de problematiska inslag som finns där och att det finns ungdomar som är kritiska och ifrågasätter populära BookTok-titlar. Mitt barn frågade mig nyligen: Har ni alls läst dessa böcker? Vi behöver komma ihåg att lyssna på dem som inte hörs eller skriker högst. Vi måste inte bokprata om en populär Youtube-bok, den hittar barnen ändå. Jag tycker att biblioteken ska våga visa på alternativ. Vi stänger ute dem som exempelvis valt bort sociala medier, för att de inte har telefoner eller avstår av princip- och integritetsskäl. Bibliotek har ett högt förtroendekapital som vi behöver ta hand om, är det rimligt att bibliotek ska satsa tid och resurser på dessa plattformar?

När det kommer till olika politiska utspel, exempelvis förslaget att offentliganställda ska ange papperslösa eller politikernas ifrågasättanden av bibliotekens hbtq-arbete eller skyldighet att tillhandahålla medier på olika språk, är det viktigt att biblioteksaktörer på nationell nivå bemöter utspelen snabbt och tydligt. Dessa politiska utspel syftar till inskränkningar av mänskliga rättigheter och berör också målgruppen barn. Centrala biblioteksaktörer behöver göra klart att det inte råder någon tveksamhet om vilka värderingar som gäller

inom professionen – vi debatterar inte mänskliga rättigheter. I stället för att fokusera på att försvara något som är självklart behöver dessa utspel sättas i sin kontext, då blir folk trygga. Och kanske ligga steget före? Jag kan önska att Svensk biblioteksforening hade varit tydligare och snabbare med att uttala sig i de här frågorna. Likaså önskar jag bättre kommunikation från bibliotekschefer. Det blir skevt om varje enskild bibliotekarie ska känna att man behöver försvara sin verksamhet. Vi har fullt upp med att möta de barn och unga som knappt upplever att de har en framtid, det är där vi som jobbar i verksamheterna har vårt fokus.

Sedan tror jag att bibliotekarier måste förhålla sig tydligare gentemot chefer – som kanske till vardags främst träffar tjänstemän och politiker och inte har ynnesten att få jobba med barn – med att vi inte tummar på barns bästa oavsett vad den ena eller andra mätbara siffran säger. Vi behöver också påminna om att barn ingår i alla bibliotekslagens prioriterade målgrupper. På Holmsunds bibliotek där jag jobbar, har vi tagit ett aktivt beslut att lägga mer pengar på programverksamhet för barn än för vuxna. Det väckte vissa reaktioner i början när vi drog ned på antalet författarbesök, men vi har styrdokumentet på vår sida, från lokal till internationell nivå. Eftersom barnkonventionen har blivit lag tänker jag att bibliotek, skol- såväl som folkbibliotek, behöver fokusera på att utveckla metoder och arbetssätt samt bemötande för att stärka barn.

Vi har också en pågående diskussion om införande av meröppet på vårt bibliotek och att barn – som ju är en stor prioriterad målgrupp – inte kan ta del av den tjänsten om de inte har föräldrar att gå med. Hur motiverar man en så stor investering i något som barn inte kan nyttja? Vi har påtalat att investeringen också bör gynna barnen och att den ombyggnation som krävs för meröppet ska innebära en likvärdig förändring till barn och ungas fördel i exempelvis större yta eller annan förbättring.

Ulrica Nuottaniemi. Foto: Karin Råghall

Tommy Bildström

Författare och bibliotekschef i Nordmaling.

Hur påverkas bibliotekets arbete med barns rättigheter av det nuvarande politiska läget?

Jag har en klump i magen.

I ärlighetens namn, jag åt en pizza som sett sina bättre dagar så det kan vara det. Tyvärr tror jag dock inte att det är gammal ost som är orsaken till mina problem. Nordmalings bibliotek är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Vi ligger i en högstadieskola och detta innebär ett naturligt flöde av ungdomar. I bibliotekslagen är det tydligt uttryckt att unga är en prioriterad målgrupp. I Kulturrådets nya rapport *Nuläge om barns och ungas läsning* lyfts tre strategiska områden där vi behöver göra skillnad:

- Stärka läsning för unga och unga vuxna.
- Överbrygga läsklyftor som beror på socioekonomiska skillnader.
- Öka ungas delaktighet.

Jag tror att klumpen i magen handlar om det. Det handlar om att vi har jobbat väldigt mycket med just de punkterna och vi vet också hur svårt det kan vara. Hur man än vrider och vänder på det kämpar biblioteken oftast med en traditionell roll där vuxna tar väldigt stor plats. Alla som jobbat på bibliotek vet hur lätt det är att man tar åt sig över att någon blir upprörd över att tidskriften *Allt om garn* inte har köpts in, samtidigt som man ganska lätt kan avfärda förfrågningar om böcker om Minecraft, Fortnite och Pokemon.

Jag tror att arbetet med barns och ungas rättigheter och intressen är lättare i teorin än i praktiken.

Jag baserar det på att vi är väldigt duktiga på det här. Vi har jobbat helhjärtat med det. Ändå är det inte tillräckligt.

Hur tror ni att arbetet mot för mycket läxor kommer att se ut i din kommun? Min gissning är att klassråd hålls, barns åsikter tas upp men att det inte kommer att ha någon reell påverkan alls.

Vi som ändå lagt ner vår själ i detta vet att det krävs resurser och det är här det börjar vrida om i magtrakten. Jag är stolt över vårt arbete men det har inte varit lätt. Det krävs resurser för utveckling. Barnrättsarbete kom-

mer att vara ett utvecklingsarbete för biblioteken, ungdomar speciellt.

För att vara tydlig och rättfram: Vi är inte tillräckligt bra på det.

Den trender vi nu ser (Lärarstiftelsens statistik om hur landets folkbibliotek försvinner i rapporten *Biblioteksödöden*; *Biblioteksbladets* rapportering om folkbibliotekens krympande budget; *Dagens Nyheter*s reportage om frysta inköp på Göteborgs bibliotek) tillsammans med försämrade ekonomi i många kommuner pekar mot en risk för ytterligare besparingar. Min oro är att det är ungdomarna som kommer att få betala priset.

Under en tid när jag känner att vi behöver satsa och expandera ser utvecklingen allt dystrare ut för biblioteken.

Att kämpa för barnrätten får inte bli en floskel. Om vi ska kunna göra det (och göra det på rätt sätt) kommer vi både behöva omprioritera och utveckla – och jag tror inte det går att göra på en svältbudget.

Vi ser fortfarande inte särskilt många insatser gentemot ungdomar och unga vuxna som inte längre går i skolan (vem bryr sig förresten om dem som utgjorde dippen i Pisarapporterna för några år sedan?). Risken är att när vi borde utöka samarbetet med elevhälsan, engagera oss i ungdomstrender och kämpa för ungdomskultur kommer vi istället hamna i försvarsställning och desperat klamra oss fast vid det vi redan har, som en allt för gammal pizzaost som vägrar att skiljas från sin pizzabotten.

Källor:

Eriksson, Thord (2023). "2023 ett magert år för folkbiblioteken". <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/2023-ett-magert-ar-for-folkbiblioteken/> (hämtad 2023-03-08)

Hedberg, Kristina (2023). "Nu bantas böckerna bort på Göteborgs bibliotek", <https://www.dn.se/kultur/nu-bantas-bockerna-bort-pa-goteborgs-bibliotek/> (hämtad 2023-03-08)

Kulturrådet (2023). *Nuläge om barns och ungas läsning*.

Lärarstiftelsen (2022). *Biblioteksödöden*.

Tommy Bildström. Foto: Moa Wällberg

Framgångsrikt barnrättsarbete i Västernorrland

Elefantpriset 2021 tilldelades Barnrättsombuden i Västernorrland för deras systematiska arbete med att fånga upp barnens egna perspektiv. Carin Collén berättar om hur folkbiblioteken i Västernorrland under åren 2020–2021 utvecklade sitt arbete med barnkonventionen.

Text: Carin Collén

Redan när jag började arbeta som barnbibliotekarie i slutet av 1990-talet var biblioteksvärlden på det klara med att barnkonventionen var ett viktigt styrdokument för att skapa bra barnverksamheter och funktionella barnavdelningar på biblioteken. Till stor del skedde arbetet utifrån ett barnperspektiv. Barnens perspektiv var inte lika tillgodosedda och sanningen var nog, i alla fall för min egen del, att jag snarare letade inspiration och idéer från andra bibliotek och tog fasta på det jag själv tyckte var roligt att genomföra än att göra barnen delaktiga i utformning av verksamheten. Jag saknade kunskap om barnrättsprövningar inför förändringar i bibliotekets verksamhet, allt från nedläggningar av filialer till lånekortsregler, och jag var kanske inte ensam om den okunskapen. Men vi barnbibliotekarier ville mycket och vi ville väl och vi skapade en grund för utveckling och förbättring på sikt.

På barns och ungdomars villkor

2003 kom Svensk biblioteksförnings rekommendationer för ett tydligare barnperspektiv, *På barn och ungdomars villkor*, där ett av målen är att "Biblioteket ska vara en angelägenhet för alla barn och ungdomar". Dit har vi ännu inte nått, men sedan *FN:s konvention om barns rättigheter* (barnkonventionen) blev lag i Sverige 2020 har biblioteken fått än större insikt om att det krävs ett strukturerat, långsiktigt och utåtriktat arbete för att på riktigt göra barn och ungdomar delaktiga i bibliotekens utveckling.

Bibliotekscheferna är nödvändiga

Hösten 2019, inför att barnkonventionen skulle bli lag året därpå, började Regionbibliotek Västernorrland planera för ett utvecklingsarbete kring barnrättsfrågan med inspiration från metodboken *Löpa linan ut. Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. Vi ville i första hand vända oss till länets sju bibliotekschefer. Målet var att barnkonventionens intentioner skulle införas på ett jämlikt sätt i alla lä-

nets folkbiblioteksorganisationer. Planer, mål och strategier skulle formuleras med barnens bästa i centrum. Det var viktigt att arbetet skulle bli starten på något långsiktigt och hållbart och inte ett projekt avgränsat i tid. För att nå fram behövde chefernas och medarbetarnas kunskap om barnkonventionen öka, likaså krävdes verktyg och metoder för att ge barn inflytande i de biblioteksfrågor som rör dem.

I samråd med bibliotekscheferna bestämdes att regionbiblioteket under 2020 skulle erbjuda dem handledning och konsultation i deras arbete med att implementera barnkonventionen i sina verksamheter. Stödet skulle ges i form av en processledare och Karin Zetterberg, tidigare bibliotekschef i Eskilstuna och med lång erfarenhet av arbete med barnkonventionen, anlätades för uppdraget.

Fem prioriterade områden

Under en workshop med bibliotekscheferna och Karin utkristalliserades fem prioriterade fokusområden: kompetens, kartläggning, samverkan, styrdokument och planer samt delaktighet. Tanken var att Karin i inledningen av arbetet skulle besöka alla sju huvudbiblioteken för att lära känna personalen och bibliotekslokalerna, men pandemin satte stopp för den planen och det fick bli digitala möten och konsultationer i stället. Pandemin och bibliotekens begränsade öppethållande medförde att antalet barn som besökte biblioteken minskade liksom personalens möjligheter till kontakt med dem. En positiv följd blev att alla lättare kunde avsätta tid för kompetensutveckling, enskilt eller i hela personalgruppen. Karin hade avtalade digitala, längre möten med varje chef cirka fem gånger under året. De stödjande samtalen utgick från de förutsättningar och behov som fanns i respektive biblioteksorganisation. Det kunde exempelvis röra att identifiera viktiga kompetenser i kommunen, inventera styrdokument och

Skyltning på Sollefteå bibliotek inför Barnkonventionens dag 20 november. Foto: Marianne Byström

ta kontakt med andra verksamheter att samverka med. De kunde även ge stöd för planarbeten och för prövning av barnets bästa i en folkbibliotekskontext.

Diskussioner och utbyte av erfarenheter pågick även under årets chefsträffar med regionbiblioteket då också Karin deltog. Några angelägna och konkreta frågor som diskuterades var: Hur ser lånereglerna ut för barn? Vad får barn låna? Vilka medier har kravavgifter? Finns det en åldersgräns för datoranvändning? Är barnaktiviteterna gratis? Hur stor yta har barnavdelningen i förhållande till övriga biblioteket?

Barnrättsombud viktigt pusselbit

Ett betydelsefullt initiativ från alla chefer var att utse ett eller flera barnrättsombud i sina respektive organisationer. Det var inte självklart att dessa personer enbart skulle komma från barnverksamheterna, det var även viktigt med representanter från övrig verksamhet. Barnrättsombuden fick i uppgift att tillsammans med sin chef ansvara för kompetensutveckling om barnkonventionen i hela personalgruppen och för att omsätta kunskaperna i handling så att barns och ungdomars delaktighet bidrar till utveckling av biblioteksverksamheten.

Ett nätverk för inspiration och erfarenhetsutbyte mellan barnrättsombuden, med regionbibliotekets konsulent som sammanställande, bildades. Detta var något som kändes viktigt för deras

nya uppdrag. Trots de gränser som pandemin innebar, pågick aktiviteter runt om på biblioteken kring att skapa former för barns och ungdomars delaktighet för utveckling och förbättring av rumsmiljö och verksamhet. Det kunde vara genom metoden tjänstedesign, digitala enkäter eller intervjuer under skolbesök.

Barnrättsombudens arbete fick extra uppmärksamhet när de gemensamt fick motta Svensk biblioteksförnings utmärkelse Elefanten 2021. Saxat ut motiveringen:

Barnrättsombuden har samlat idéer från barn och unga i skidbacken, gett ungdomar möjlighet att ställa frågor till politiker och intervjuat elever om deras syn på biblioteket. [...] De har också tillsammans med bibliotekscheferna påbörjat kartläggningar och gjort barnkonsekvensanalys inför förändringar i biblioteksmiljön. [...] De utgör tillsammans ett gott exempel på hur folkbibliotek kan organisera ett hållbart barnrättsarbete.

Fortbildning för all personal

Under året bidrog Regionbiblioteket till arbetet genom att bjuda in all bibliotekspersonal till fortbildningsdagar med föreläsningar av bland andra Åsa Ekman, barnkonventionsexpert, Ylva Mårtens, journalist med lång erfarenhet av att samtala med barn, och Monica Gustafsson Wallin med specialistkompetens om barnrättsarbete. Vid varje tillfälle deltog även Karin Zetterberg med uppföljningar av arbetet och pushade för fortsatt utveckling. Pro-

cessåret avslutades med en dela-dag då de sju biblioteken presenterade sina succéer för varandra.

I slutskedet av processtiden gjorde cheferna en utvärdering som visade att de var mycket nöjda med det behovsanpassade stödet. Karins frågor hade drivit på och utmanat deras tankar och hade gjort arbetet framåtsyftande. Men de lyfte även ett par svårigheter: det är tidskrävande att genomföra förändringar och det kan vara svårt att få genomslag för nytänkande i hela verksamheten.

I nuläget finns det totalt 14 barnrättsombud i Västernorrland. Nätverket träffas fortfarande regelbundet i samband med barn- och unga-bibliotekariernas möten. Barns delaktighet och barnrätten finns med i biblioteksmedarbetarnas dagliga medvetande och i verksamheternas planering. Några exempel:

- Bilderböcker som kan kopplas till olika paragrafer i barnkonventionen har fått ämnesord i bibliotekskatalogen.
- En bibliotekarie från en av kommunerna har varit på studiebesök i England för att lära sig mer om Autism friendly library.
- Flera av biblioteken har med hjälp av tjänstedesign och barns delaktighet förändrat eller planerar att förändra sina lokaler, bland annat för att skapa tryggare miljöer.
- Barnrättsarbetet har fått en egen del i verksamhetsplanen.

Det har varit fantastiskt lärorikt och intressant att följa arbetet fram till att barns perspektiv finns med som en självklarhet i bibliotekens vardag och att kunskap regelbundet fylls på. Jag tror att jag kan säga att både jag själv och de allra flesta biblioteksmedarbetare i Västernorrland nu förstår skillnaden mellan barnperspektiv och barnens perspektiv.

I skriften *Här jobbar vi för barnens rätt i samhället*, utgiven av Regionbibliotek Västernorrland, finns mer att läsa om arbetet. Den går att läsa digitalt på Region Västernorrlands webbsida, rvn.se.

ELEFANTPRISET

Från och med år 2020 delar Svensk biblioteksförening ut Årets barnrättsutmärkelse Elefanten. Priset ska belöna en verksamhet eller en person som i en bibliotekskontext föredömligt har arbetat med att stärka barns rättigheter, i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter. Priset instiftades 2019 efter att föreningen fått in en motion till årsmötet. Priset beslutas av en jury och består av ett diplom. (Från Svensk biblioteksförenings hemsida)

MOTIVERING FÖR ELEFANTPRISET 2021

Barnrättsombuden har skapat en struktur som möjliggör ett långsiktigt och systematiskt arbete med barnets rättigheter och involverat politiker, chefer, medarbetare, demokratisamordnare, ungdomsråd och barn själva i processen.

En särskilt viktig bedrift är de insatser som gjorts för att inkludera barn och unga i utvecklingen av biblioteken. Barnrättsombuden har samlat idéer från barn och unga i skidbacken, gett ungdomar möjlighet att ställa frågor till politiker och intervjuat elever om deras syn på biblioteket.

Barnrättsombuden har initierat aktiviteter och tillhandahållit kontinuerlig kompetensutbildning för bibliotekens medarbetare om barnkonventionen. De har också tillsammans med bibliotekscheferna påbörjat kartläggningar och gjort barnkonsekvensanalys inför förändringar i biblioteksmiljön.

Barnrättsombuden i Västernorrland har kommit långt i sitt barnrättsarbete. De utgör tillsammans ett gott exempel på hur folkbibliotek kan organisera ett hållbart barnrättsarbete. Genom sitt omfattande och långsiktiga arbete har barnrättsombuden skapat en plattform för ett fortsatt framgångsrikt barnrättsarbete i Västernorrland. (Från Svensk biblioteksförenings hemsida)

Resurskartläggning banar väg för barnrätt

Athanasios Patsias, enhetschef på Malmö stadsbibliotek, tilldelades 2022 års Elefantpris av Svensk biblioteksförening. En arbetsgrupp har skapat en modell för diskussionen och arbetet med resursfördelningen mellan barn och vuxna, ett pionjärarbete.

Text: Athanasios Patsias

Är barn och unga prioriterade i vår förvaltning? Den enkla frågan ställde vi oss på kulturförvaltningen i Malmö stad inför att barnkonventionen skulle bli lag 2020 – en fråga som skulle leda till ett nytt sätt att se på förvaltningens resurser.

En arbetsgrupp bildades bestående av Athanasios Patsias, enhetschef för Biblioteken i Öster, Anne Mattsson, ekonomichef, Eva Gullner, controller, Maria-Hörman Sällberg, utvecklingssamordnare samt Hanna Sjöberg, avdelningschef, alla inom kulturförvaltningen.

Kartläggning

Med en kartläggning ville vi skapa en helhetssyn över resurserna för barn och unga samt nå ett förändrat arbets- och förhållningssätt. Ett sådant underlag skulle underlätta för oss att effektivt nyttja våra resurser. Samtidigt skulle vi tydligt se hur vi fördelar resurserna mellan barn och vuxna – ett bra verktyg vid exempelvis planering av bemanning och i olika personalfrågor.

Vår utgångspunkt i kartläggningen var att det är viktigt att barnen är i direktkontakt med verksamhet och personal samt att vi har lokaler där detta kan ske. Vi definierade och avgränsade områden att kartlägga till personal-, lokal- och programbudget, och därefter testade vi modellen på två verksamheter. Viktiga delar i avgörandet av vilka områden som skulle kartläggas var att 1) det skulle göra skillnad för barnen i Malmö och 2) kulturförvaltningen skulle kunna påverka området själv. Cirka 500 tjänster kartlades noggrant och mycket arbete lades på genomgång av planritningar.

Hög ambitionsnivå

När vi fick resultaten av kartläggningen ställde vi oss frågan ”är detta rimligt?”, kopplat till respektive mätområde.

- Är det rimligt att 82 % av det totala antalet årsarbetare inte möter barn och att endast 18 % möter barn direkt?
- Är det rimligt att det skiljer mellan 7 % och 43 % i hur stor del av arbetstiden som avdelningarnas personal möter barn direkt?
- Är det rimligt att 29 % av antalet årsarbetare arbetar indirekt med barn samt med strategiskt arbete med barn?
- Är det rimligt att programbudgeten ser ut som den gör?
- Är det rimligt att 44 % av lokalerna är kontorslokaler?

Resultatet visade att barn och unga inte är prioriterade i tillräcklig utsträckning utifrån den ambitionsnivå som kulturförvaltningen har för sitt barnrättsarbete. En viktig insikt var att en större andel av personalen helt enkelt behöver möta barn mer i sitt arbete. Det som kvarstår är en grundligare analys av hur lokalerna disponeras samt hur prioriteringarna mellan verksamheternas programbudgetar ser ut.

Under arbetet med resurskartläggningen hade arbetsgruppen både mandat och stöd – förvaltningsledningen gav arbetsgruppen ett tydligt uppdrag att samordna och driva barnrättsarbetet – något som upplevdes som en framgångsfaktor. Kartläggningen är en del i förvaltningens breda arbete med barnrätt och fungerar som ett komplement till ordinarie uppföljning och rapportering.

Chefers och medarbetares stora engagemang och intresse i frågan är avgörande för det fortsatta arbetet, dessutom har barn och unga lyfts fram i ett eget nämndmål vilket ger tyngd till arbetet.

Tidslinje

2019

- Arbetsgrupp bildas – förvaltningsledningen är styrgrupp.
- Områden för kartläggningen definieras (personal, lokaler, programbudget).
- Modellen testas i två verksamheter.

2020

- Kartläggningen genomförs
- Cirka 500 tjänster kartläggs. För att kvalitetssäkra metoden var samma controller delaktig i samtliga kontakter med verksamheterna.
- Genomgång av planritningar samt mätning av vissa lokaler.
- Budgetposter identifieras och sammanställs.

Våren 2021

- Materialet sammanställs, analyseras och resultaten presenteras i förvaltningens ledningsgrupp.
- Hösten 2021–våren 2022
- Resultatet hanteras av verksamheternas ledningsgrupper.

Husie bibliotek. OBS elefanten! Foto: Johan Björkwall, Biblioteken i Malmö

Hösten 2022

- Arbetsgruppen på turné i verksamheternas ledningsgrupper.
- Samtal förs om resultat och hur de resonerat kring möjliga förändringar i resurssättning.

2023

- Förberedelse för ny kartläggning med eventuella nya mätområden.

2024

- Ny kartläggning ska genomföras.

Vill du veta mer? Lyssna på avsnitt 74 av Barnrättspodden eller läs om barnrättsutmärkelsen Elefanten på Svensk biblioteksförning hemsida, biblioteksforeningen.se.

MOTIVERING FÖR ELEFANTPRISET 2022

Svensk biblioteksförnings Årets barnrättsutmärkelse Elefanten tilldelas år 2022 Athanasios Patsias, enhetschef vid Biblioteken i Malmö. Tillsammans med en arbetsgrupp bestående av ekonomichef, controller och utvecklingssekreterare på kulturförvaltningen i Malmö stad, har Athanasios Patsias arbetat fram en modell som kartlägger hur mycket resurser som avsätts till barn och unga.

Resurskartläggningsmodellen har bidragit till att synliggöra om, och på vilket sätt, barn och unga är prioriterade. Athanasios Patsias och hans kollegors arbete är ett gott exempel på hur en kommun kan gå från retorik till praktik i en systematisk samverkan för att granska och kvalitetssäkra barns rätt till kultur. (Från Svensk Biblioteksförnings hemsida)

”Skapa bättre verksamhet för unga går inte att göra på en höft”

För ett par år sedan hade ungdomar i glesbygds kommunen Dorotea inget att göra. Dessutom mådde många dåligt. I dag har flera aktörer – däribland biblioteket – gått ihop för att vända utvecklingen.

Text: Karin Råghall

Dorotea bibliotek bjöd in legoentusiasten Hans Brettschneider som ordnade gemensamt legobygge för barn och vuxna. Foto: Jannice Jonsson

Jannice Jonsson, barn och ungdomsbibliotekarie på Dorotea bibliotek i Västerbottens inland, hade länge gått med en känsla av att inte göra tillräckligt för unga. Det var hon inte ensam om.

2020 drog satsningen Youth Up North¹ igång i Dorotea, Arjeplog och Boden med målet att skapa en landsbygd där unga vill leva och bo. Inledningsvis kartlade Youth Up North vilka utmaningar som fanns i respektive kommun. I Dorotea var den psykiska ohälsan utbredd och det fanns inga utrymmen där unga kunde prata om sina problem. Biblioteket lät dessa problem stå i centrum i en ansökan om medel från Kulturrådet.

– Vi förstod att vi måste få möjlighet koncentrera oss på målgruppen. Att skapa bättre verksamhet för unga är inget som går att göra på en höft, säger Jannice Jonsson.

I ansökan betonade biblioteket, som är ett kombinerat folk- och skolbibliotek, behovet av att jobba med psykisk ohälsa. I dag tänker Jannice Jonsson att det framför allt är i det preventiva arbetet biblioteket kan göra störst nytta.

– Vi vill vara med och skapa en meningsfull fritid för barn och unga. Vi kan bidra genom att skapa mötesplatser och tillfällen där unga kan hitta sätt att uttrycka sig och träffa andra människor, vilket bidrar till att göra livet lite större för dem, säger Jannice Jonsson.

Provar nya uttryckssätt

Dorotea kommun är en av Sveriges minsta sett till invånarantalet på drygt 2 400 personer men har stora avstånd mellan byarna och huvud-

orten Dorotea. Till närmsta stad är det ungefär 20 mil. Förutom sport finns få fritidsaktiviteter för unga.

För att nå ut till målgruppen har Jannice Jonsson tvingat sig själv att tänka utanför boxen. Ett exempel gäller bibliotekets arbete med att ge unga möjlighet att uttrycka sig.

– Vi har inte haft så mycket skrivande, däremot har biblioteket bekostat en cirkusskola. Det kanske inte är det första man tänker på som en biblioteksaktivitet, men det finns något kreativt i cirkus. Man får använda sin kropp på ett annat sätt än på fotbollsträningen. För mig var det inte en självklar aktivitet men jag chansade, och det blev uppskattat, säger hon.

Mest nöjd är Jannice Jonsson med en graffitikurs. Under handledning fick unga lära sig konsten på en vägg i centrala Dorotea. Både deltagare och allmänhet var positiva till resultatet.

– Det var så kul att se hur deltagarna fick utveckla sitt intresse tillsammans. Vi hade anlitat en ledare som var bra på att ta ungdomarna. Han delade med sig av sin filosofi kring kreativitet och att göra saker med sitt liv, säger Jannice Jonsson.

Geografiska avstånd stor utmaning

En utmaning är att nå unga i hela kommunen. Vissa har tio mil till biblioteket.

– Det är lätt att tänka att det inte är värt att ordna aktiviteter i byarna när så få bor där. Men vi har bestämt oss för att det får kosta och att vi ska ta oss tid, säger Jannice Jonsson.

Aktiviteterna sker främst på skolloven och kan bestå av pyssel, fika och programmering.

– Jag har också insett att man ibland måste rucka på sina principer. Vi ska ju ordna aktiviteter för unga på deras fritid, men för att ha råd att erbjuda cirkus till barnen på fjällskolan i Risbäck har vi förlagt den i anslutning till skoltid. De får då en inför-lovet-aktivitet på fredagen innan sportlovet, och sedan genomför cirkusen en träff i Dorotea på lördagen, säger Jannice Jonsson.

Har du några lärdomar som du vill dela med dig av?

– Att hitta rätt sätt att kommunicera med de unga är A och O. De är inte vana vid att det ordnas saker för dem och vi behöver få dem

att känna sig trygga med att delta. Därför samarbetar vi mycket med Youth Up North och ungdomsgården, säger Jannice Jonsson.

Som exempel nämner hon en föreläsning om psykisk ohälsa som biblioteket ordnade i höstas. Youth Up North skrev på sitt instagramkonto att de som ville kunde träffas innan föreläsningen.

– På det sättet fick vi dit två pojkar som nog inte hade gått annars, säger Jannice Jonsson.

Viktigt med tidig relation till biblioteket

Det handlar också om att bjuda in rätt personer. Föreläsningen i fråga handlade om psykisk hälsa bland samer. Renskötaren Pierre Bergqvist berättade om hur han var nära att ta livet av sig – och hur det vände.

– Han berättade om att befinna sig i en värld där man förväntas jobba hårt, bita ihop och inte klaga. Han pratade på ett enkelt sätt som nådde fram, konstaterar Jannice Jonsson.

En annan lärdom är behovet av att tidigt skapa relationer till barn och unga. Därför står en bokklubb för mellanstadiet på Jannice Jonssons att göra-lista.

– Vi trodde att vi skulle kunna hoppa rätt in i ungdomsgruppen och erbjuda aktiviteter. Nu tror jag att vi behöver börja jobba mer aktivt i mellanstadiet. Igenkänningsfaktorn är viktig, att de känner sig trygga med oss. Men också att vänja dem vid att man går på aktiviteter för att det är kul, säger hon.

Har biblioteken en särskild roll för barn och unga i glesbygd?

– Det tror jag absolut. Här finns mest sport för unga – det är vi som får täppa till de andra hålen. Vi kan inte tolka bibliotekets roll alltför snävt. Visst ska vi jobba läsfrämjande men vi behöver också tänka bortom det, säger Jannice Jonsson.

- 1) Youth Up North är en treårig satsning med fokus på att skapa en landsbygd där unga vill leva, bo och ha en aktiv del i samhällsutvecklingen. Satsningen drivs av Youth 2030 Movement, en ideell förening som bildades av Stenbecks stiftelse och kämpar för ungas plats i demokratin.

Jannice Jonsson, bibliotekarie i Dorotea.
Foto: Jimmie Näslund

Efter graffitikursen hörde lokala företagare i Dorotea av sig och frågade om deltagarna inte kunde måla på deras vägg nästa gång. Foto: Jonas Arvidsson

Foto: Jonas Arvidsson

Deichman Bjørvika. Foto: Erik Tallaug, Deichman

Himmel över Oslo

– ett besök på Deichman Bjørvika

I bis nummer 2/2022 granskade Lena Lundgren barnavdelningen på centrumbiblioteket Ode i Helsingfors utifrån några frågor om barnperspektivet. Hon var inte imponerad. Nu har fyra svenska bibliotekarier tagit på sig barnrättsglasögonen under ett besök på nya huvudbiblioteket i Oslo.

Text: Solveig Hedenström, Ulla Hjorton, Agneta Månsson, Marie-Louise Riton

Vid ett besök i Oslo i september passade vi fyra "pensionister" på att besöka Oslos nya stadsbibliotek Deichman Bjørvika, mitt emot Operahuset och inte alls långt från det nya Munchmuseet. Vi blev hänfödda av ett bygge som är både storslaget och intimt på samma gång! Carl Deichman, kansliråd och boksamlare som i slutet av 1700-talet testamenterade sin boksamling till staden Oslo – under förutsättning att det skulle vara gratis att låna – måtte jubla om han finge möjlighet att göra en tidsresa till år 2022. Upplysningstidens tro på att kunskap och upplysning plockar fram det bästa hos människan, gestaltas väl i varenda vrå av biblioteket. Nu med vår tids uttryck.

Vi kom dit en regnig förmiddag och möttes av besökare i alla åldrar. Flera ingångar leder in i biblioteket och väl inne kunde vi botanisera bland de sex våningsplanen som nås via färgkodade hissar, trappor och rulltrappor. Det var inte alltid helt lätt att hitta de olika avdelningarna trots stora skyltar och kartor på varje våningsplan. Ljudnivån i huset var, trots många besökare, behaglig. Tack vare ett ljuddämpande textilt innertak, tror vi.

Från entrén, med ett läckert konstverk i neon, en biblioteksshop och en butik för att "gå på tur" och uteliv, började vi med det öppna inbjudande magasinet längst ner i huset. Inga kompakthyllor utan vanliga bokhyllor med färgglada böcker och bra belysning mot svarta väggar. Ett magasin för alla åldrar, ett paradiset för läsnördar och storläsare med inbjudande och bekväma sittplatser utspridda här och där för besökarna. På bottenplanet finns även en hörsal med gott om plats för förtäring och mingel.

Oslo har också sedan 2007 ett litteraturhus med hörsal, restaurang, bokhandel och författarrum med mera. Huruvida samarbete förekommer eller om det råder konkurrens kring litteraturevent funderade vi över, men Oslo är ju ändå "hovedstad" och bör ha publikunderlag för flera litterära scener.

Rum för barn

Plan 1 delas mellan barnavdelningen och skönlitteraturen för barn och vuxna. Redan bibliotekets entré ger igenkänningssignaler för barn på stora attraktiva bildskärmar – just när vi var där gjorde man reklam för ett födelsedagskalas för Albert (Alfons) Åberg. Vi ägnade bibliotekets ytor för barn särskild uppmärksamhet. Vi hade med oss de frågor Lena Lundgren ställt i en artikel i *bis* 2/2022 vid ett besök på Ode i Helsingfors: Vilken information riktar sig direkt till barnen? Hur gestaltas exponering av medier och läsfrämjande arbete? Syns barntilltal och igenkänning? Märks barns inflytande eller medverkan? Vi försökte, utan att kunna ställa frågor till ansvariga chefer, lista ut hur tankarna gått kring barnens avdelningar.

Småbarnsavdelningen är inbjudande till läsning, men kanske framför allt till lek. Här finns många mjuka och mysiga kryp-in att leka i och klättra på. Barnvagnsplatser och platser för bebisar och småbarn att äta matsäck och bli bytta på finns som sig bör på ett bibliotek planerat på 2000-talet. Enligt personalen har man redan gjort den klassiska erfarenheten att ytan för de mindre barnen med föräldrar är för liten och barnvagnsplatserna för få, men

också den glädjande erfarenheten att bokutlåningen är högre än väntat. Vi tyckte nog att bilderbokstrågen var lite för höga och inte så tillgängliga för barn att själva leta i.

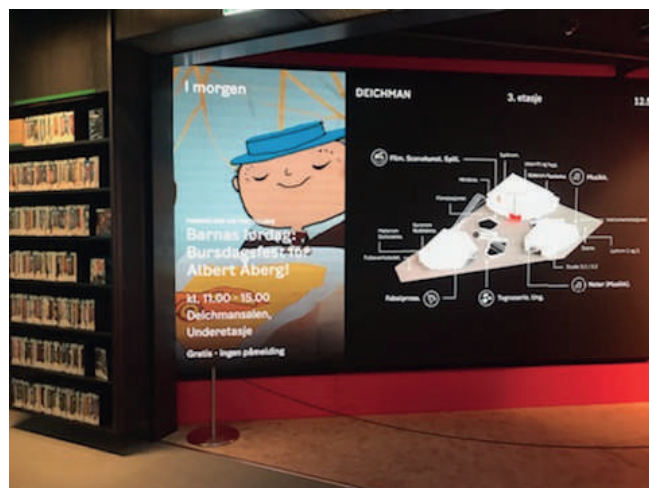
Vi frågade, men fick inget svar på, om barn varit involverade i planeringen av barnavdelningen. Vi hittade heller inga tydliga spår av barns möjlighet att påverka i form av förslagslådor eller enkäter men väl ett sätt att exponera teckningar. Vid vårt besök på Ode i Helsingfors 2019 hade vi ungefär samma tankar om barnperspektivet som Lena Lundgren och det kan inte hjälpas, Deichman Bjørvika slår Ode med hästlängder. Miljön på Deichman är mer lekfull, små alkover balanserar det storslagna, Ode verkar i jämförelse stelare i sin storslagenhet. På Deichman behöver barnen inte känna sig som ute på ett stort torg, mysfaktorn är helt enkelt högre. Vi tilltalades också av det lockande öppna magasinet som kan tänkas tilltala storläsare.

Skönlitteraturen för vuxna delar, som sagt, plan med barnlitteraturen. Det som stack ut är det geniala sättet att skapa rum i rummet med mindre förskjutningar av väggarna med olika färgsättning. Många insprängda videokonstverk som lockar olika åldrar, en nostalgihörna med gamla katalogskåp och en arbetsplats.

Bibliotek i tiden

Ett kvardröjande intryck är att Deichman Bjørvika har lyckats behålla känslan av bibliotek. Samlingen består av över en miljon böcker, men man har lyckats kombinera det med allt nytt, till exempel en makerspaceavdelning med verktygspark med 3D-skriivare, symaskiner och storprintraskrivare. Den kallas Folkeverkstedet:

rommet som skal fungere som en møteplass hvor du kan treffe andre med samme nysgjerrighet og skaperglede – for vi mener at det er mellom mennesker i fysiske rom den viktigste kunnskapen læres!

I blickfånget när man kommer uppför rulltrapporna har varje plan en översiktskarta som också rymmer rullande reklam om vad som är på gång i huset. Här om Albert (Alfons) Åbergs födelsedagskalas. Foto: Solveig Hedenström

Planen för facklitteratur är även de fyllda av överraskande rum i rummet, vindlande halvtrappor att sitta i, arbetsplatser och telefonrum. På samtliga våningsplan finns möjlighet att hyra större och mindre studierum, alla välutrustade men med olika uttryck i inventarier och konst. Efter klockan 17 och på helger kan de hyras utan kostnad. Genom alla våningsplan går en organiskt formad del av huskroppen för administrationen. Som vanligt förundrades vi över att ett så stort hus, med så rik verksamhet, kan drivas av så få människor. Om vi minns rätt 45 personer i yttre tjänst och cirka 100 i inre, varav många med lösa anställningsformer.

Bibliotekets entré. Notera bibliotekets logga till vänster. Foto: Solveig Hedenström

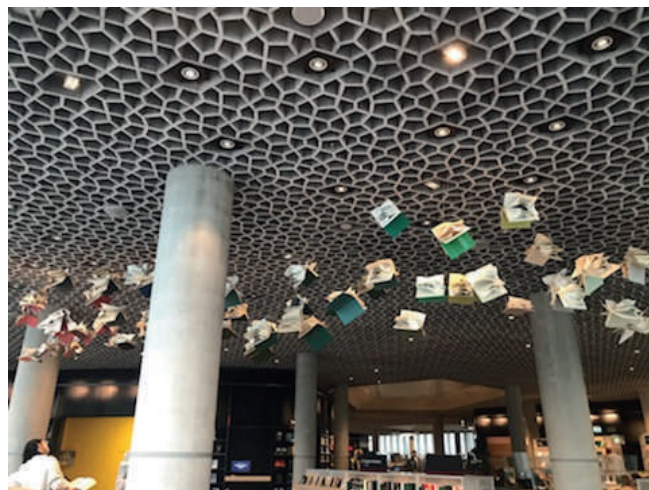

Gammalt och nytt kombineras: Samlingarna av böcker och andra medier med Folkeverkstedet, en "makerspaceavdelning" med bland annat 3D-skrivare, symaskiner och storprintskrivare. Foto: Solveig Hedenström

Framtidsbiblioteket

Framtidsbiblioteket, Future library, i ett konstprojekt kallat Slow space, har sin särskilda plats på översta våningsplanet på Deichman Bjørvika. Varje år från och med 2014 och hundra år framåt samlas en berättelse in och förvaras i Framtidsbiblioteket. Ett tusen träd har planterats i Nordmarka norr om Oslo, för att producera papper till en antologi som alltså kan läsas först 2114. Detta för att påminna om naturens långsamma samspel med författares tankar och idéer. Margaret Atwood var först ut 2014, Judith Schallansky den nionde i raden 2022. Silent room, specialdesignat och byggt av 16 000 träbitar som formats i en organisk form fungerar som biblioteksbesökarnas både, ja – "silent room" och framtidsbibliotek. Läs gärna mer om projektet på www.futurelibrary.no.

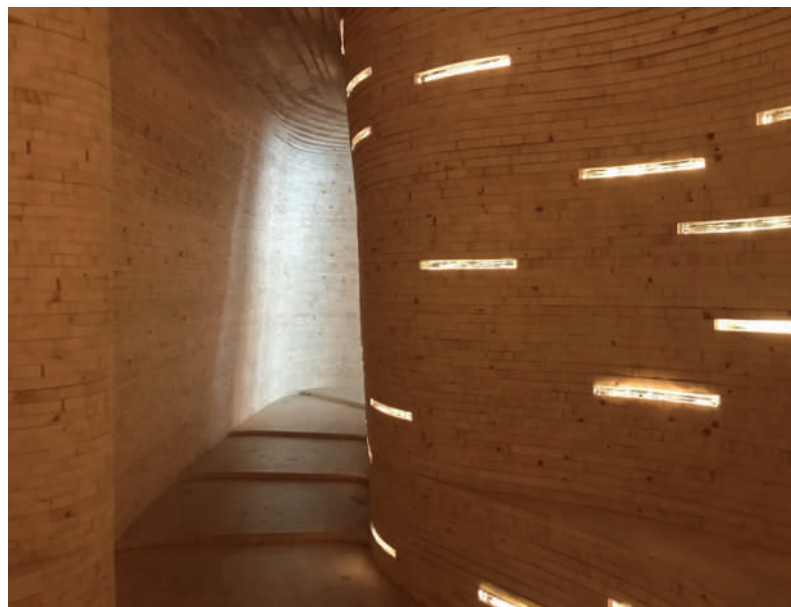
Högst upp har också Carl Deichman fått sin plats med de ursprungliga 6 000 böckerna från 1700-talet. Sprängfyllda av intryck och lycka kunde vi inte ta in mer. Vi gled långsamt ned för rulltrapporna och de olika våningsplanen, slog oss ner i caféet med utsikt mot vattnet och det vita böljande operataket med strosande människor. Regnet la sig på ett lustigt sätt utanpå glasfasaden, inne men ändå ute. Så småningom lämnade vi biblioteket med en känsla av att ha varit i en bibliotekshimmel. När får Stockholm sitt nya huvudbibliotek?

Behaglig ljudnivå tack vare ett, förmodligen, textilt undertak, som också används för konstnärlig utsmyckning. Foto: Solveig Hedenström

Småbarnsavdelningen inbjuder till lek.
Foto: Solveig Hedenström

Till Future Library, Framtidsbiblioteket, inbjuds författare från hela världen att skriva en text som i hundra år framåt förvaras i belysta fack i det organiskt formade rummet i trä. Margaret Atwood var den första att bjudas in. 2114 ska en antologi ges ut, tryckt på papper från långsamt växande träd som för ändamålet planterats i Nordmarka. Future library - en plats för eftertanke. Foto: Solveig Hedenström

Planet som rymmer skönlitteraturen och barnavdelningen finns även en nostalgihörna med gamla katalogskåp och en arbetsplats. Foto: Solveig Hedenström

Den vuxna och barnet

Barnbibliotekarie Emma reflekterar över beslutet att bli bibliotekarie, och vilka frågor det ställer till henne som vuxen i rollen att värna barnens läsning och rättigheter.

Text: Emma Karlsson

När jag gick i mellanstadiet var jag duktig i skolan. Jag ville också vara det, en av mina stora förebilder var Hermione Granger från Harry Potter-böckerna. Det var även så mina klasskompisar såg mig. Jag blev till exempel kallad för plugghäst, och trots att jag var en besserwisser av rang visste jag faktiskt inte vad det var först. Jag ville bara läsa.

Vi i klassen pratade ofta om vad vi ville bli när vi blev stora. Jag minns inte vad jag sa, men jag minns tydligt att andra sa till mig att jag borde bli bibliotekarie. Det var på något sätt symbolen för var en smart, men också introvert och läsande person, kunde hamna. Även om jag ville vara smart, vara som Hermione Granger, så förstod jag att det inte var bra att bli sedd som den som kommer bli bibliotekarie en dag. Inte när man är elva år och vill passa in.

Ären gick och jag vet att jag skrattade åt dessa minnen när jag sökte in till ABM-programmet i Lund. Jag tänkte på hur förnärmad jag hade blivit åt mina klasskompisars förslag då för länge sedan, och nu ville jag frivilligt ansluta mig till bibliotekariestämman. Nu visste jag att det var det yrket jag ville ha.

Vad jag däremot inte visste så mycket om när jag blev anställd för att bedriva barnverksamhet på en stadsdel i Lund, var hur man faktiskt bedriver barnverksamhet på ett bibliotek. När jag under första månaden skulle hålla en babyträff kände jag att jag inte riktigt bottnade i det. Barnverksamhet var mycket, mycket mer än jag lärt mig på utbildningen. Vad betydde vårt arbete egentligen?

Nu har jag arbetat några år. Barns läsning och språkutveckling har gått från något jag inte visste så mycket om, till det absolut roligaste jag vet. Det är både väldigt viktigt och roligt, ett privilegium att få jobba med. Men bara för att man brinner för något betyder det inte att det alltid blir rätt. Jag som barnbibliotekarie ställer mig alltid frågan om barnens perspektiv eller barnperspektivet. Får verkligen barnen komma till tals, eller är det hur jag som vuxen tolkar barnens vilja? Formar jag deras svar utifrån min egen världsbild? Min roll som vuxen är viktig. Jag ska vara en läsande förebild, och som vuxen behöver jag hjälpa till att tolka och leda samtalet kring läsningen. Jag får möta barnen i deras process. Jag ska leda dem, men vi tar reda på frågorna tillsammans. Det finns något fundamentalt demokratiskt, humanistiskt och kärleksfullt i sättet som vi människor lär oss bäst.

Barnbibliotekarie Emma. Foto: Linnéa Johansson

Det jag läser om hur barn bäst utvecklas i sin läsning visar på en syn på människans lärande som jag inte tycker reflekteras tillbaka från övriga samhället. I en vuxenvärld där mål ska uppnås, läsning på fritiden går ner och läsvanor och världsläget ändras snabbt är det lätt att bli instrumentell. Att tappa bort gnistan.

Jag kommer på mig själv med att bli väldigt rädd om barnen. Som ett exempel satt jag och några kollegor och diskuterade bokcirkel för barn häromveckan. I det samtalet fick jag en bild av hur jag själv använde böcker för att utforska känslor när jag var tonåring. Trots att mycket var jobbigt då, sökte jag efter fler situationer som skavde, som jag kunde spegla mig i, utmana mig i. Den bilden satt i skarp kontrast till den vuxna som jag ibland tycker mig ha blivit. Jag har blivit mer stängd, mer sluten. Där jag en gång kände nyfikenhet kan jag ibland känna att nu räcker det. Jag vill bara att allt ska bli bra. Jag har inte lika stor lust att söka

fram det som känns, det som är jobbigt. Som vuxen har man nog av den varan ändå. Men den stora faran där, är att lägga över sina känslor på barnen. Att tänka att de känner likadant. Att de har lika svårt att härbärgera de svåra ämnena och känslorna, fast de till och med ibland är bättre på det. Jag tänker mycket på det när jag diskuterar barns läsning med andra vuxna.

Å andra sidan kanske det inte är så konstigt att jag som vuxen blir mer cynisk. Den akuta känslan som omger barnens läsning och därmed deras demokratiska rättigheter finns ju där hela tiden. Jag vill skydda dem från en värld som skär ner på skolbiblioteken. En vuxenvärld mer intresserad av sina egna konflikter och navelskåderi än att faktiskt se vad det är som gör skillnad för barnen. Patrik Lundberg beskriver det bra i sin artikel "Nu är barns läsning en icke-fråga igen" i *Dagens Nyheter* från den 1 mars i år: "Barns läsning är främst intressant när det finns något att kulturkriga om." Han sätter fingret på att vuxna ofta vill lyfta upp barnkultur på de vuxnas villkor, och därmed missar viktiga frågor, såsom likvärdighet och delaktighet. När barnbibliotekarier och skolbibliotekarier lyfter gång på gång hur viktigt det är med läsningen, och att det ändå inte görs tillräckligt, då är det svårt att inte känna bitterheten krypa ännu lite närmre.

Det är snarare då det blir desto viktigare att inte vika ner sig, att inte bli instrumentell, att behålla den pedagogiska fingertoppskänslan och peka på forskningen, att visa hur vi bäst gör skillnad. När jag pratar om läsning för pedagoger och föräldrar på förskolorna i Lund brukar jag ofta hänvisa till Svenska barnboksakademiens *17 skäl för barnboken*. Det är en guldgruva av anledningar till att det är fantastiskt att läsa. På senaste tiden har jag fastnat för nummer 15: "Den höglästa boken är en mötesplats för barn och vuxna." Just denna har jag velat höja till skyarna, kanske för att jag känt det behovet hos mig själv. Jag som vuxen kan möta barn i högläsningen, men jag får också möta mig själv som barn. Jag har fått återupptäcka min egen läslust, den jag hade när jag var elva och aldrig någonsin ville bli bibliotekarie, men läste varje ledig stund jag hade.

Ibland glimtar det där mötet till. Som när jag får sitta på filter på golvet och läsa, prata och skratta åt boken *Här är alla andra* av Mimi Åkesson och Linda Bondestam i fyrtio minuter med en kull av femåringar. När jag känner i hela kroppen att det är nu

Bilderboken *Här är alla andra* av Mimi Åkesson och Linda Bondestam.
Foto: Emma Karlsson

det händer. Det är den här stunden jag har jobbat för, att mötas genom boken. Vi pratar och pekar, vi förstår boken tillsammans. Jag är både vuxen och barn samtidigt, jag får ta del av barnens livsviktiga perspektiv. Jag lämnar det mötet med en känsla av transformation, att vuxenvärldens cynism inte når mig. Jag får ork att kriga för barns läsning ett tag till.

Källor:

Lundberg, Patrik. 2023. "Nu är barns läsning en icke-fråga igen." *Dagens Nyheter*. 1 mars. <https://www.dn.se/sverige/patrik-lundberg-nu-ar-barns-lasning-en-icke-fraga-igen/?fbclid=PAAaaj-SUX4IReXtNMajl8PAgDGnqQzyYCRT3UKYodazhaJJgCf4nwOjitNAjE> (hämtad 2023-03-07)

Svenska barnboksakademien. 2023. *17 skäl till barnboken* <https://barnboksakademien.com/17skal/index.shtml> (hämtad 2023-03-07)

ADRESSATEN...

☐ ... ÄR OKÄND

☐ ... HAR FLYTTAT UTAN EFTERSÄNDNING

☒ ... HAR FLYTTAT, EFTERSÄNDNING UPP

SIGNATUR/SLINGA

MS

Posten

Posten

16 NORRA SVERIGE

maxell

OSP

RIKS PRESENTEN

Trevligheter
över hela landet från
Rikskuponger AB.

När jag funderar på hur viktigt det är med bibliotek i alla dess olika former - för barn, studenter, gamla och många andra grupper - kommer jag att tänka på konstnären, fotografen och filmaren Salad Hilowle, född i Mogadishu 1986 och uppväxt i Gävle. Han studerade för några år sedan på den högskola där jag arbetar som bibliotekarie.

Salad var en av högskolans flitigaste biblioteksbesökare. Vi hade ofta intressanta diskussioner och jag hjälpte honom att söka efter information inom olika ämnen och ganska ofta fick det göras fjärrlån. Gärna bidrog han också med intressanta inköpsförslag. Men framför allt när han i samband med sin masterexamen började jobba med sitt stora utställningsprojekt "Vanus labor" (som ungefär betyder Fåfångans möda) använde han flitigt biblioteket och jag fick då också äran av att känna mig lite delaktig i hans spännande arbete.

Under 2020 - 2021 var Salad Hilowle Bernadottestipendiat, vilket för konstnärer innebär att de får ett arbetsstipendium och tillgång till en ateljé under ett år på Konstakademien i Stockholm. I utställningen, som sedan blev ett genombrott för Salad, ville han lyfta fram hur motiv och människor med afrosvensk bakgrund gestaltas och skildras i den svenska konsthistorien. För att kort förklara lite närmare är "Vanus labor" titeln på en målning från sent 1600-tal av konstnären David Klöcker Ehrenstrahl som visar hur ett litet svart barn badas av lite äldre vita barn. Hur olika den kan uppfattas och tolkas ville Salad undersöka och fördjupa sig i för att bland annat se hur afrosvenskar historiskt blivit beskrivna. (Målningen finns på Nationalmuseum i Stockholm.)

For...
y. His...
American studies, nos 1-3 på
2 Univ. of Miami bkstore,
Fla.

Latin American republics, \$5
ed \$4 '42 Appleton-Cen-
on press
mp. Western hemisphere de-
Wilson, H.W.
nion. Americas. 5c '41 The

n American union, a hemi-
neighbors: Stamps of peace.
leaf \$2 '40 J. Minkus, c.o.
dept, 33d st. & Broadway,

Defenses
Defenses

INST/AVD

PERSON

ona
urg

Mars 194
609704

affärens namn

Varje ruta berättigar till rabatt vid inköp av en hel-kupong, växlingskort med 14 rutor för två hel-kuponger av rabattkort för mjölk

Gäller endast i den affär där kupongerna inlämnats

Los ruta gäller ej

reveille. Morehov
Allen, T.
revolution. See
evolution
revolution cons
nent. Jameson,
press
revolution in
1775-1937. F
hapsody. P

lights, civil and
Hill, R. T. pa 30
e, 883 Broadway, Al
oad builders' associa
ags, thirty-sixth an
10, 1939, San Fran
t, Charles M. Upham
F. Miller [and] H
8p il maps \$10 '40
ress bldg, Washing

road to plenty. Are
pa 50c Clatille coi
Roentgen ray socioc
ated indices; embro
Am. Roentgen r
quarterly of roen
1913) Am. journal L
X (1913-1922) Am Mc
gy and radium lonal
III (1923-1937) a second and eighth commit
1937 [comp. by Germ. union
\$12.50; outside W. H. C. ed. Inter-Amer
as. C.C. 1.50 '41 Univ. of Chicago

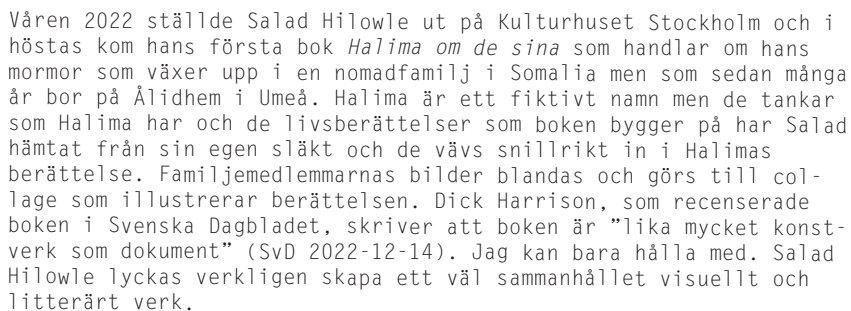
rolling mill compa
C. True steel. \$ J. B. Essays in Pan-A
niv. of Calif; 12s Cam
McClelland och. B. Challen
merican roofer (periodical
uilt-up roof; a working guide to all ph
of its application, comp. from material p
lished over a period of years in the Ameri

UNITED STATES
POSTAL SERVICE®

ki

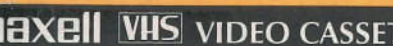
55

När jag före jul läste det långa reportaget om honom i Dagens Nyheter talade han där bland annat om biblioteksbesökens betydelse för honom. Jag vet hur sann och riktig den beskrivningen är. Han säger att hans mamma uppmuntrade honom att gå till biblioteket, ibland bara för att "hänga" där. Han läste ofta det han spontant hittade, Sune-böckerna, serier, Astrid Lindgren och mycket annat. "Jag var väldigt bra på att vara ensam, att vara med böckerna var min räddning."

Bibliotek har i hans liv alltid varit en fast punkt, som när han flyttade hemifrån och bodde i Los Angeles, Norrköping, Oslo eller Leipzig. Varje gång han flyttar till en ny stad går han till biblioteket först eftersom det ger en bra bild av hur det är att leva och bo i staden och se vilka som går dit. "Där finns tystnaden, men också möjligheten att när som helst läsa vad som helst." (Citaten är hämtade från Dagens Nyheter 2022-12-19). Jag har för mig att Ivar Lo-Johansson sagt detsamma.

Och jag håller med, och vad det här med bibliotek går ut på kan väl inte sägas så mycket bättre och enklare än så. Jag vill också varmt rekommendera Salads Hilowles bok *Halima om de sina*. Finns den inte på ditt bibliotek så köp in den.

B E S T Ä L L N U

TRÄNINGSOVERAN

50% bomull 50% polyester. Röd/vit.
Byxa med revär. Förstärkta
sömmar. **199,-**

SPORTBAG

medföljer utan extra kostnad.

100% nylon. Två sidofack. Röd/vit tryck på båda sidorna. Värde 1

Erbjudandet gäller så länge lagret

Vi måste bli bättre på att lyfta feel bad-litteraturen

Text: Tommy Bildström

Jag är full av fördomar. Tyvärr. Om detta blev jag påmind under ett underbart möte på biblioteket med en äldre dam som var lite "surrasugen", som vi säger i Västerbotten (på rikssvenska ungefär pratglad). Damen i fråga var ny låntagare och självklart gör man den lilla visningen; "här är vår deckarhylla och här har vi romanerna". "Det är många som gillar feel good", fortsätter jag, för det är en rar liten tant och jag utgår från att det är sådant som små rara tanter gillar. Ni förstår säkert vart jag vill komma.

Det är såklart många som avskyr feel good-litteratur också och det har sällan med kön eller ålder att göra. Bland annat bevisat av en liten tant i Nordmaling. Jag ger mig själv en liten tillrättavisning. Sett till helheten är det egentligen inte en jättepopulär genre. Faktum är att om vi skulle definiera något som feel bad-litteratur skulle många av bibliotekets mest utlånade böcker hamna där.

Det är lätt att förstå vårt behov av må gott-läsning och roliga romaner. På andra sidan av spektrumet finns något annat; ett fönster in i en ful, våldsam värld. Hur ska vi tolka det? Och hur visar vi upp den litteraturen?

Förstå ondska

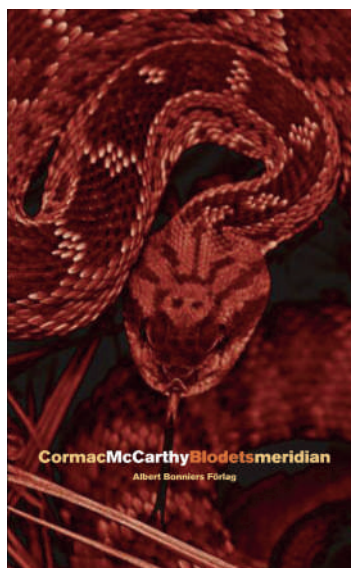
Jag tror att det både finns ett behov att förstå och möta ondska. Ibland på ett mytologisk plan, som när man som läsare möte domare Holden i Cormac McCartys bok *Blodets meridian*, men också genom att litteraturen speglar samhällets mörkare sidor. Av förklarliga skäl är det inte alltid det man lägger upp i bibliotekets adventskalender, men det kanske är det här vi måste prata om?

En intressant genre i sammanhanget är den amerikanska grit lit-litteraturen. Både feel good-romanen och grit lit utspelar sig gärna i småstadsmiljöer. Enligt en striktare genredimension utspelar sig grit lit i den amerikanska södern. Där feel good-romanen ger en romantiserande bild beskriver grit lit-romanen misär och fattigdom – både bokstavligt talat och kulturellt. Mörka landskap och torftiga hem vävs samman med berättelser om sexuellt våld och trauman. Oftast är böckerna skrivna med viss autencitet, av författare med rötter i kulturen och miljön.

Långt drivna stereotyper

Karaktärerna gränsar inte sällan till överdrivna machostereotyper, drivna av alkohol och sex, med en egen moralisk kod präglad av miljön. Vad som kan te sig groteskt och omoraliskt är för människorna man möter i grit lit-litteraturen det enda sättet att uttrycka sig på.

Som när huvudpersonen i boken *Ormfesten* av Joe Lon Mackey, som stannat kvar i staden Mystic Georgia, möter sin tidigare flickväns pojkvän som går på universitetet. Som läsare får jag en inblick i hans oförmåga att hantera sin frustration, det finns bara olika grader av våld. Det är på ett plan en extrem machostere-

Blodets meridian
av Cormac McCarthy

otyp men också en beskrivning av en människa som är fastlåst i sina sociala levnadsvillkor och som aldrig fått verktygen att förändra sin situation. Som läsare ställer man sig frågan varför det har blivit så och vilka paralleller man kan dra med samhället vi lever i idag.

Karin Smirnoffs omåttligt populära böcker skulle nästan kunna beskrivas som norrländsk grit lit. Kanske också några av våra populära deckare som *Silvervägen* och *Ödesmark* av Stina Jackson samt *Kåda* av Ane Riel. Inom skräckgenren finns många exempel på litteratur som kanske inte är grit lit men som håller sig på det motsatta spektrumet av feel good.

Böcker som cirkulerar i utkanten

Frågan jag ställer mig – och er med den här texten – är om vi som litteraturförmedlare inte skulle kunna bli bättre på att förmedla den här sortens litteratur? Vi är duktiga på att lyfta fram böcker som är populära och som egentligen inte behöver mer draghjälp än vad den får från kommersen, men hur väl känner vi till böckerna som cirkulerar i utkanten?

Ett förlag som borde uppmärksammas (och vars böcker säkert skulle uppskattas om folk bara kände till dem) är Tristero förlag som specialiserat sig på just grit lit. Med författare som Donald Ray Pollock och Dorothy Allison håller utgivningen hög litterär klass. Vill vi ha bredd på litteraturen och signalera att vi verkligen är till för alla sorters människor och behov är mitt råd att börja där.

Här är några böcker jag personligen håller högt och som kanske kunde vara något att skylta med?

- *Blodets meridian* av Cormac McCarthy
- *No country for old men* av Cormac McCarthy
- *Horungen* av Dorothy Allison
- *Knockemstiff* av Donald Ray Pollock
- *Djävulens hantverk* av Donald Ray Pollock
- *Ormfesten* av Harry Crews

Det dyrbara ljuset

Text: Bengt Berg

HERREN SIGNE TU OCH RÅDE / OCH BEWARE NU OSS WÄL, skaldade Jesper Swedberg i slutet av 1600-talet. Den framsyn-te psalmisten hade förmodligen den nu aktu-ella el-krisen i sikte. Hur ska det gå för folk som knockas av vinterns el-notor?

Det är inte bara jag utan även Lagrådet i vårt arma fosterland som undrar hur i hela fridens namn REGERINGEN KAN UNDANHÅLLA SVENSKA FOLKET TILL VEM OCH VILKA ELPRISSTÖDET DE-LAS UT!

Nu tillbaka till psalmboken: Jesper Swedbergs "Herren signe ..." fick sin förlängning 1816 då hans kollega Johan Olof Wallin spädde på med sex verser och då fick psalmen byta namn till "Du som fromma hjärtan vårdar" – med sista vers som ståvers.

Namnbyte av psalm är liksom elbolagsbyte en allvarlig sak!

Sista versraden i Swedbergs psalm kan också den tolkas lite fritt dagsaktuellt: "Tigh ske prijs i allo landet!" Samma elpriser i hela landet!

Men vilka är det som kammar hem de stat-liga subventionerna och elpriskompensatio-nerna, det borde minister Busch kunna klämma fram!

Rätten att ta del av allmänna handlingar är ju en av hörnstenarna i vårt demokratiska statsskick.

...

I skrivande stund närmar vi oss Vardagjäm-ningen, men ljuset, det så vackra vårvinterlju-set har benådat synfältet i några veckor. Det är ett annat slags ljus än det som våra arma glödlampor förmår prestera och samtidigt pågår det ohyggliga kriget i Ukraina som nu är inne på sitt andra år.

Efter 24 februari när det ryska anfallet in-leddes började jag föra ett slags poetisk krigs-dagbok utifrån min nog så skyddade vrå i norra Värmland. En dag i mars, för ganska exakt ett år sedan skrev jag:

*Dagen i mars:
lågt vatten i Fryken,
låg sol på kvällskvisten.*

*Och barmhärtighetens mjuka ljus
som bara dessa kyliga vårvällar
kan ge oss.*

*Att gå framåt
i en obegriplig förtröstan
som vore våren verkligen på väg,
och lönnens löv, redan
glödgade i vokalernas stillsamma ljus,
då öppnar dagen
sitt öga
och vi ser
varandra*

En av de kortare dikterna i boken Under Ukrainas blåa himmel handlar om krigets di-rigent, Vladimir:

*PUTIN,
Ett blodigt kommatecken i historieboken.
Att åstadkomma så mycket lidande
Och till sig själv en plats
I helvetets skamvrå.*

Men det måste alltid finnas ett TROTS ALLT, även i de mörkaste tider, när kriget försätter varje rimlighet ur spel, ett trots allt som kan välkomna ljuset även i de mörkaste stunder.

Foto: Heidruns

Wig, Henrik (2022). *Litteraturens kraft: Erfarenheter av shared reading*. Lund: Btj.

Litteraturens kraft – vad är det?

Varför tycker jag om att läsa? Vad gör litteratur med mig? Hur kan fler få möjlighet att möta litteratur och bli berörd av den? Litteraturens kraft – vad är det? Hur kan den erfaras?

Jag är laddad och glad över att ta mig an *Litteraturens kraft: Erfarenheter av shared reading* (2022) av Henrik Wig. Jag har just avrundat läsningen av *Litteraturens slut* (2021) av Sven Anders Johansson. Kraft i stället för slut känns upplyftande. Johanssons bok har fått mig att fundera på vad "estetisk erfarenhet" av litteratur kan innebära och hur bibliotek skulle kunna bidra till att människor får estetiska erfarenheter. Kanske är en metod för det just shared reading.

Jag har haft förmånen att närma mig shared reading genom mitt arbete inom regional biblioteksverksamhet. I mitt jobb kommer jag i kontakt med många biblioteksmedarbetare som är nyfikna på shared reading och vi har bland annat arrangerat kurser för att utbilda shared reading-läsledare. Wig är själv läsle-

re och även utbildare i shared reading. Han är litteraturvetare och jobbar på bibliotek samt har tidigare arbetat som gymnasielärare.

Shared reading är ett gruppsamtal om litteratur, där gruppen gemensamt högläser kortare texter. Enligt Wig handlar det om "samtal om livet med litteraturen som utgångspunkt". *Litteraturens kraft* innehåller citat från deltagare i shared reading-grupper och är full av goda råd, men belyser även de utmaningar som kan finnas. Wig har erfarenhetsbaserad kunskap om shared reading och jag känner mig omhändertagen av hans text och i hans trygga sätt att beskriva sitt arbete.

Shared reading startades av Jane Davis som är grundare och ledare av organisationen The Reader som utgår från Liverpool. The Reader har ambitionen att nå människor från samhällets alla skikt och att den bästa litteraturen ska vara tillgänglig för alla. Om det ska vara möjligt behöver trösklarna till litteraturen sänkas. Först blir jag smått lycklig när jag läser detta och jag känner kraft, sedan blir jag snabbt tveksam. Litteratur i singularis? Går det att säga "den bästa litteraturen"? Vem bestämmer vad som är bäst? För vem? Här kommer vi nära frågor som rör litteraturkanon som jag, och många med mig, är ytterst avvaktande till. Jag tänker att det handlar om en traditionell litteratursyn som säger att det finns en viss typ av litteratur som är unik, komplex och har ett konstnärligt språk. Som har ett konstnärligt värde. Och det finns det nog. Eller inte. Jag tillåter mig att vackla.

Det spritter till i mig när Wig skriver att vi i Sverige har haft en tendens att anpassa litteraturen till målgruppen: "enkelt språk för de lässvaga och fotbollsböcker till de fotbollsintresserade". Detta ska ha lett till att kvalitetslitteratur har blivit något för de redan invigda, ett mönster som shared reading vill bryta mot. "Läsmotstånd är något bra", skriver Wig. Här tror jag Wig har fått vittring på något viktigt.

Wig själv blev intresserad av shared reading på grund av dess inkluderande insats och att han saknat något när han lett "vanliga" bokcirklar på biblioteket. Många av oss kan nog känna igen sig. Wig skriver:

I shared reading får jag möjlighet att återvända till den personliga läsningen. Jag

tillåts aktivera mina känslor, min fantasi och mina livserfarenheter. Shared reading handlar inte främst om vad jag gör med texten, utan om vad den gör med mig. På så vis upptäcker jag åter litteraturens kraft. (Wig 2022, s. 12)

Jag uppskattar den personliga ton som *Litteraturens kraft* bottenar i och även de skeptiska frågor som Wig ställer sig: "Kan litteratur påverka människors liv och välbefinnande? Göra det 'lättare att leva'?" Frågorna kan leda oss till en instrumentell syn på litteratur – att värdet med litteraturen inte ligger i litteraturen själv, utan värdet är något som ligger efter själva läsningen. Finns det problem med att utgå från en instrumentell litteratursyn? Kan det på något sätt minska värdet med estetiska erfarenheter av litteratur? Vad nu estetiska erfarenheter är. Det här är frågor som jag bär med mig och självklart finns det flera olika sätt att förstå litteratur och det ena behöver inte utesluta det andra. *Litteraturens kraft* hjälper mig att formulera mig kring "estetiska erfarenheter", till exempel när Wig skriver:

I shared reading läser man vissa partier eller rader i berättelsen flera gånger. Om det är en dikt nöjer man sig aldrig med bara en eller två läsningar. Att sänkas ned i språket, orden och ljuden, hjälper deltagarna; för varje läsning kommer man allt närmare textens känsla. (Wig 2022, s. 20)

När vi läsfrämjar och litteraturförmedlar på biblioteken påverkas arbetet av den litteratursyn vi har. Detta tror jag inte vi har uppmärksammat tillräckligt – hur vi förstår begreppet litteratur är ofta outtalat och luddigt. Jag tror vidare att vi ofta utgår från att vi vilar på samma litteratursyn även fast det inte alls är självklart. Vi glömmer bort att begrepp, som litteratur, är påverkade av sitt sammanhang och att de ständigt förändras.

Wig lyfter intressant frågor om biblioteksmedarbetares möjligheter att arbeta med shared reading – vad som behövs och varför metoden ska prioriteras. Här har Wig påbörjat en diskussion som behöver fortsätta. Kapitel där shared reading relateras till "den nationella biblioteksstrategin" och dess förarbeten känns kanske något krystat, men har ändå övertygat mig om att shared reading kan vara relevant för biblioteken. Men förstås be-

höver olika verksamheter själva fundera på om och hur de ska arbeta med shared reading. I dessa funderingar kan boken vara ett gott stöd.

Wigs *Litteraturens kraft* är välkomponerad och en njutning att läsa. Det är fint och roligt med alla diktцитat och skönlitterära referenser. Bara att läsa boken fungerar läs- och litteraturfrämjande för mig. Den fyller ett tomrum då många är intresserade av att få mer kunskap om shared reading och ett plus är att den utgår från ett svenskt sammanhang. Precis som en bok som *Litteraturens kraft* av många är efterlängtat, är nog själva metoden shared reading det när det gäller litteratur och samtal – när det gäller oss människor och de liv vi lever.

Sofie Samuelsson

Bibliotekshögskolan jubilerar

Från analog katalog till digital portal: Bibliotekshögskolan 50 år. (2022) Red. Louise Limberg & Malin Ögland. Borås: Högskolan i Borås. Skrifter från Valfrid 76.

Bibliotekshögskolan firade sitt 50-årsjubileum i höstas med bland annat antologin *Från analog katalog till digital portal – Bibliotekshögskolan 50 år*. I den beskriver och reflekterar 27 författare BHS historia från den osäkra starten 1972 fram till dagens väletablerade utbildnings- och forskningsmiljö. Det är en häpnadsväckande upplevelse att läsa den för mig, som gick på den tidigare Biblioteksskolan i Solna och minns reaktionerna och diskussionerna när den nya utbildningen skulle starta i Borås. Så länge sedan!

Den gamla Biblioteksskolan hade sina svagheter, bara några få anställda lärare, beroendet av inhyrda föreläsare, bristen på teoretisk kurslitteratur, den svajiga planeringen och de torftiga lokalerna i Virebergs industriområde i Solna. Men det fanns också starka sidor, vi var väl förberedda, vi hade en akademisk examen, ett halvårs bibliotekspraktik med korrespondensstudier och ofta ytterligare biblioteksjobb bakom oss. Lärarna var kända bibliotekschefer och -experter och sist men inte minst, vi var äldre. (Jag tror att medelåldern var 29 år läsåret 1969–1970.) Vi hade en stadig förankring i biblioteks vardagen och kunde ifrågasätta ”sanningar” och bidra till diskussionerna utifrån våra egna praktiska erfarenheter. Den nya utbildningen i Borås innebar, efter några års övergång, en helt ny inriktning med akademisering, yngre studenter och en välkommen nivåhöjning av studieförutsättningar. Ytterligare stora förändringar har skett under de 50 åren. Samtidigt har utbildningen i viss mån fjärrat sig från biblioteksgolvet.

Författarna i jubileumsboken representerar en rad aktörer i BHS tillkomst och utveckling, lärare, forskare, docenter, professorer och tidigare studenter, vilket innebär stor variation i texterna. ”Ett brokigt porträtt”, skriver redaktörerna Louise Limberg och Malin Ögland i inledningen och läsaren håller med.

Arne Johnsson inleder med en lyrisk betraktelse över studenttid, yrkesliv och författeri. Louise Limberg ger stadga åt historiken med en kronologisk genomgång av viktiga händelser under åren. Romulo Ehnmark har skrivit en rolig tillbakablick över hur arbetet med akademisering av utbildningen kom igång. Lika delar tillfälligheter, målmedvetenhet och strategiskt tänkande bidrog till att förutsättningar för en framgångsrik forskningsmiljö skapades. Hans kompetens upptäcktes av andra och tyvärr lämnade han biblioteksvärlden efter några betydelsefulla insatser för BHS. Några kända profiler i biblioteksvärlden skissar sina karriärer, Gunilla Herdenberg (här saknar jag årtal och fler fakta), Lena Skoglund (I Carlssons klister), Ulf Moberg (i serieform) och Peter Alsbjer (i någon mån).

Framväxten av nordiskt och internationellt samarbete presenteras, ett slags fortsättning på den tidigare nordiska samverkan om bland annat utbildningar och det professionella utbyte, som de

tidigare så kallade Anglo-Skandinaviska konferenserna innebar. Utbildnings- och forskningsfältet har utökats till professionsforskning, kulturpolitik och informationsvetenskap i bredare mening. Publikationer som *Svensk biblioteksforskning* (upphört), *Nordisk kulturpolitisk tidskrift* och *Human IT* (pausad) har profilerat BHS mot andra utbildningar inom biblioteksområdet.

Det är omöjligt att i en kort recension göra rättvisa åt mångfalden i denna jubileumsbok och jag vet att recensenten inte bör önska sig en annan bok. Ändå saknar jag ett par ämnen som skulle ha gjort historiken mera fullständig och kompenserat den snedvridning, som framför allt gäller tyngdpunkten på forskning.

Jag saknar samarbetet med den svenska biblioteksvärlden och den så kallade tredje uppgiften. BHS har haft stor betydelse inte bara genom den forskning på högre nivå som här mångordigt (och tyvärr ibland även tungfotat) framställs utan också genom fortbildning, kurser av olika slag, egna och andras konferenser och medverkan av forskare som föreläsare och handledare i exempelvis regionala satsningar. BHS har också genom åren haft en rad samarbetspartner och dessa samarbeten har, inbillar jag mig, varit till ömsesidig nytta. Visserligen behandlar Jenny Lindberg, Ola Pilerot och Malin Ögland professionsnära forskning i ett värdefullt kapitel där de både problematiserar och ger exempel, men det handlar i första hand om uppdragsforskning av olika slag. Jutta Haider skriver i avslutningskapitlet att BHS har ”en lång och framgångsrik tradition av samarbete med bibliotekssektorn” men den traditionen syns knappt i boken.

Spridning av forskningsresultat, utveckling av praktisknära metoder och skapande av svensk terminologi (shared reading?) är exempel på insatser som biblioteksvärlden har efterfrågat. Den tredje uppgiften hade behövt tydliggöras och behöver dessutom stärkas. Den påverkar folkbiblioteken svårsmåttbart men förmodligen ändå mer än den högre forskningen gör.

Jag saknar också en annan aspekt, som både lyser med sin frånvaro i boken och är sparsamt representerad på BHS, nämligen forskning om biblioteksverksamhet i vid bemärkelse för och med barn och unga. Gustaf Nelhans och Björn Hammarfelt har sammanställt ett intressant ”biometriskt porträtt” utifrån BHS medarbetares representation i databasen DiVA. Av de engelska ämnesord som medarbetarna själva har använt på sina texter framgår det tydligt att *seeking*, *science* och *information literacy* dominerar, medan *children*, *young people* och *youth* saknas. Visserligen kan barn och unga dölja sig under dessa och andra ämnesord (och förekomma som svenska sökord) men den grafiska bilden är ändå tydlig. I en Delfistudie för ett antal år sedan lyftes, om jag kommer ihåg rätt, forskning om barn och unga fram som det näst mest efterfrågade forskningsområdet av avnämarna. Och i ett läge då barnrätt är ett prioriterat område för allt fler bibliotek och resursfördelningen mellan verksamhet för vuxna och för barn och unga undersöks och ifrågasätts måste BHS engagera sig på ett annat sätt. Jag ser att BHS nu utlyser fyra nya doktorandtjänster...

Lena Lundgren

Renässans för aktiviteter med BiS i Stockholm

Det har tagit ett tag för oss som är engagerade i BiS i Stockholm att plocka upp stafettpipen med sociala aktiviteter för våra medlemmar. Vi har inspirerats och sett upp till verksamheten som växer fram i Umeå – där har det hållits diskussionsträffar om antirasism på biblioteken och en eftervalsanalys. En möjlighet att träffas och utbyta erfarenheter och kunskap, åsikter och idéer. Till sist blev det också dags i Stockholm!

Under våren har vi hunnit med två tillfällen: BiS var med på branschdagen för bibliotekarieprogrammet på Södertörns högskola den 24 januari och den 17 februari arrangerade vi en avspänd AW i Hägerstensåsen. Branschdagen gav oss en möjlighet att höras och synas för blivande bibliotekarer, höra vad de visste om vår förening och vad de skulle vara intresserade av att se mer av. Det fördjupades under vår AW, då vi tillsammans kom på olika idéer för framtida träffar. Förslagen rörde allt från studiecirklar och studiebesök på olika bibliotek i staden till att skriva artiklar, läsa kritiska biblioteksstudier och självklart diskutera tillsammans.

I skrivande stund håller vi på att planera inför våren – och vi hoppas att alla som är intresserade av BiS vill följa med! Alla biblioteksintresserade är välkomna, oavsett om du läser till bibliotekarie just nu, har arbetat på bibliotek i flera år, undervisar i biblioteks- och informationsvetenskap eller om du är en pensionerad biblioteksarbetare. Håll utkik i våra sociala medier (Facebook: @foreningenbis, Twitter: @foreningenbis) och i vårt eminenta nyhetsbrev (anmäl dig på webbplatsen foreningenbis.com)!

Har du några idéer på vad du skulle vilja göra med föreningen i Stockholm? Mejla till tidskriftenbis@gmail.com.

BiS Stockholm

Södertörns branschdag. Foto: Kristina Weegar

Avsändare:
bis c/o Christian Forsell
Kobjersvägen 9A
227 38 Lund

Föreningen BiS?

BiS står för Bibliotek i Samhälle. Vi är en socialistisk biblioteksförening som verkar för att utveckla biblioteken och samhället i en mer progressiv riktning.

BiS vill att biblioteken ska

- stödja yttrandefriheten och ge tillgång till information som grund för kunskap, opinionsbildning och samhällskritik
- drivas i offentlig regi och utvecklas i dialog med användare och närsamhälle
- arbeta normkritiskt, antirasistiskt, jämställt och jämlikt
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande med särskilt fokus på dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information, kultur och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.

ENGAGERA DIG I BIS!

Vill du veta mer om BiS och kanske engagera dig i föreningen? Tveka inte att ta kontakt med oss!

KONTAKTPERSONER

Stockholm: Tobias Willstedt
tralalaisdead@hotmail.com, 0709-18 59 84
Göteborg: Anna Hallberg
stjarnfro@hotmail.com, 0737-67 27 90
Malmö: Martin Persson
oeoe@zitherlessons.net, 0737-02 37 90
Umeå: Karin Råghall
hejkarin@gmail.com

Vill du bli kontaktperson på din ort?
Hör av dig!

VILL DU FÅ FLER BIBLIOTEKSNYHETER FRÅN VÄNSTERHÅLL?

BiS digitala nyhetsbrev innehåller nyheter, information och tips för dig som vill bevaka biblioteksutvecklingen ur ett vänsterperspektiv.

Det enda du behöver göra för att få nyhetsbrevet är att anmäla ditt intresse på vår hemsida foreningenbis.com.

NÄSTA NUMMER!

Nästa nummer av *bis* utkommer i juni och har tema *Empowerment*. Redaktionen välkomnar varmt bidrag i text och bild. Välkommen med ditt bidrag till tidskriftenbis@gmail.com senast den 12 maj.

bis 4/2022. Foto: Emma Karlsson